

ВІДГУК
офіційного опонента на кваліфікаційну наукову працю
Бауман Софії Сергіївни
«Патогенетичне обґрунтування первинної та вторинної профілактики
хронічного катарального гінгівіту у дітей з хронічними гастродуоденітами»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 221 – стоматологія, 22 – охорона здоров'я
до спеціалізованої Вченої ради ДФ 44.601.019
при Полтавському державному медичному університеті МОЗ України

Актуальність теми. Обраний напрямок дисертаційного дослідження Бауман Софії Сергіївни поєднує два проблемних напрямки сучасної стоматології й педіатрії. А саме, сьогодні попри всі зусилля науковців та практиків зберігається висока ураженість дітей та підлітків захворюваннями пародонта. З іншого боку, до числа найбільш поширених патологічних станів дитячого віку в структурі загальної захворюваності відносяться захворювання органів травлення. І саме захворювання шлунку і дванадцятипалої кишки натеper становлять 58-65% в структурі дитячої гастроентерологічної патології. Також, на жаль, тенденція до зниження поширеності як патології верхніх відділів травного тракту, так і хвороб пародонта у дітей відсутня, і, навпаки, відзначається загрозлива ситуації щодо їхнього неухильного зростання.

Добре відомо, що взаємозв'язок порожнини рота і травного тракту є найбільш вираженим, і навіть найменші зміни в роботі шлунково-кишкового тракту неодмінно позначаються на стані тканин пародонта і зубів дитини. Це пояснюється не тільки ембріональною і топографічною єдністю між порожниною рота і шлунково-кишковим трактом, а й про тісний рефлекторний зв'язок між слизовою оболонкою порожнини рота та шлунком і кишківником. Наявність соматичної патології, яка послаблює захисну функцію імунної

системи, створює всі умови для негативного впливу на органи й тканини порожнини рота.

Безумовно, важливість зазначених питань привертає увагу багатьох науковців. На сьогоднішній день відомі дослідження, які доводять глибокий взаємозв'язок системних патогенетичних механізмів при стоматологічних захворюваннях, що асоційовані із патологією внутрішніх органів. Але залишається ще багато невирішених питань, особливо тих, що спрямовані на підвищення ефективності первинної та вторинної профілактики хронічного катарального гінгівіту у дітей, що перебігає на тлі патології шлунково-кишкового тракту.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що дисертаційна робота Бауман Софії Сергіївни є, безумовно, актуальною і відповідає сучасним потребам стоматологічної науки та практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в рамках науково-дослідної роботи НДІ Генетичних та імунних основ розвитку патології та фармакогенетики Української медичної стоматологічної академії (№ держреєстрації 0117U005251) та спільної з кафедрою педіатрії №2 УМСА планової науково-дослідної роботи «Вивчення патогенетичних механізмів реалізації найбільш поширених захворювань дитячого віку, оптимізації діагностики та лікування» 2017-2021 рр. (№ держреєстрації 0117U004683).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертація Бауман С.С. має методично правильно побудований дизайн. Дослідження виконане в декілька етапів після обстеження 326 дітей віком від 6 до 12 років: здорових, хворих на катаральний гінгівіт без соматичної патології та хворих на катаральний гінгівіт з хронічним гастродуоденітом, які проживають на території Полтавської області. До подальшого обстеження,

лікування та спостереження було відібрано 50 дітей, серед яких 20 – хворих на катаральний гінгівіт без соматичної патології, 20 дітей – хворих на катаральний гінгівіт і хронічний гастродуоденіт та 10 здорових дітей, які і склали контрольну групу. Це дало змогу в комплексі запланованих досліджень продемонструвати зміни відповідних параметрів та оцінити ефективність запропонованих заходів профілактики.

Достовірність отриманих результатів не викликає сумніву, оскільки, по-перше, дисертанткою проведено глибокий патентно-інформаційний та науковий пошук з детальним аналізом літератури за останні 10 років. По-друге, авторка провела суттєвий обсяг досліджень (2596 клінічних та 180 лабораторних). По-третє, традиційні клінічні дослідження (визначення суб'єктивного та об'єктивного статусу, оцінка гігієни порожнини рота та стану тканин пародонта) було доповнено новітніми методиками визначення рівня експресії мРНК гену ІкВ α методом ПЛР та визначення про- та протизапальних цитокінів ІЛ-1 β , ІЛ-10. І, нарешті, використані здобувачем методики відповідають поставленій меті та завданням, відображають сучасний методичний рівень досліджень та є достатніми й актуальними.

Вищезазначене дає можливість стверджувати, що наведені наукові положення, висновки та практичні рекомендації належним чином обґрунтовані та достовірні.

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів є вагомою і полягає у 5-х положеннях. Так, дисертанткою доповнено дані про стан ясен та особливості перебігу хронічного катарального гінгівіту у дітей молодшого шкільного віку з хронічним гастродуоденітом.

Досягла подальшого розвитку концепція етіології та патогенезу хронічного катарального гінгівіту в дітей з хронічним гастродуоденітом.

Вперше встановлено рівень експресії мРНК інгібіторної субодиниці ядерного фактору транскрипції кВ - ІкВ α в епітелії ясен в залежності від

ступеню тяжкості запалення тканин пародонта у ротовій порожнині у дітей з хронічним гастродуоденітом.

Вперше оцінений баланс про- та протизапальних цитокінів IL-1 β ; IL-10 в ротовій рідині у дітей молодшого шкільного віку у з хронічним гастродуоденітом.

Отримані дані дозволили обґрунтувати та розробити індивідуалізований лікувально-профілактичний комплекс для дітей з хронічним катаральним гінгівітом, який перебігає на тлі хронічного гастродуоденіта.

Пріоритетність останнього положення наукової новизни підкріплена отриманням авторських прав на твір «Алгоритм лікування хронічного катарального гінгівіту дітей віком 6-12 років з хронічним гастродуоденітом» (С.С Бауман, О.В Шешукова, В.П. Труфанова; Свід. UA 102078, опубл. 27.01.2021) та патенту на корисну модель UA 130471 «Спосіб доклінічного визначення вірогідності запалення тканин пародонту у дітей» (О.В Шешукова, Г.А. Єрошенко, В.П. Труфанова, К.С. Казакова, С.С Бауман, Т.В. Поліщук; опубл. 10.12.2018. - Бюл. № 23).

Практичне значення отриманих результатів також суттєве. Визначені величини лабораторних показників ротової рідини та індекси стану тканин пародонта рекомендовано використовувати для вибору схеми індивідуалізованої профілактики та оцінки ефективності профілактичних заходів у дітей з хронічним гастродуоденітом. Застосування лікувально-профілактичного комплексу дозволило досягти покращення гігієни порожнини рота, зменшення ступеня запалення у яснах, зниження індексу кровоточивості ясен, зниження рівня прозапального цитокіну IL-1 β майже в 4,7 разів у порівнянні з вихідними даними та зростання протизапального цитокіну IL -10 у 3 рази у порівнянні з вихідними даними.

Результати, отримані в ході виконання даної роботи, впроваджені в клінічну практику КП «Міська дитяча клінічна стоматологічна поліклініка

Полтавської міської ради», КП «Полтавський обласний центр стоматології – стоматологічна поліклініка Полтавської обласної ради». Наукові розробки також використовуються в навчальному процесі на кафедрах: дитячої стоматології УМСА, дитячої стоматології з профілактикою стоматологічних захворювань УМСА, стоматології дитячого віку Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, дитячої стоматології Івано-Франківського національного медичного університету, стоматології дитячого віку Буковинського державного медичного університету.

Апробація результатів дисертації та публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлені в 17 наукових роботах, з них 5 – у провідних фахових журналах, включених до переліку наукових фахових видань України і затверджених МОН України; 1 – у періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до науково-метричної бази Scopus. Отримано 1 патенти України на корисну модель, 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір. Опубліковано 9 тез доповідей у матеріалах конгресів та науково-практичних конференцій.

Основні положення дисертаційної роботи обговорено на 3 обласних науково-практичних конференціях, на 5 науково-практичних конференціях з міжнародною участю та на всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених.

Оцінка структури, змісту та форми дисертації. Дисертацією є рукопис, який викладено на 179 сторінках комп'ютерного машинопису. Робота Бауман Софії Сергіївни складається зі вступу, огляду літератури, розділу «Об'єкти та методи дослідження», 2-х розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, переліку використаної літератури (206 джерел, з яких 55 англомовних і 151 кирилицею), 14 додатків. Робота містить 14 таблиць та ілюстрована 19 рисунками.

В **анотації** згідно існуючих вимог, українською та англійською мовами коротко представлено результати дослідження із акцентом на їх новизну та практичне значення, наведено список публікацій за темою дисертаційного дослідження.

Вступ, викладений на 8 сторінках, містить повну характеристику актуальності обраного напрямку дослідження, а також інформацію щодо взаємозв'язку роботи із науковими програмами, планами, темами; її мети, завдань, об'єкту та предмету дослідження; застосованих методів дослідження; наукової новизни і практичної значимості; впровадження отриманих результатів; особистого внеску авторки; наукових конференцій, на яких були анонсовані основні положення дисертаційного дослідження, публікацій за матеріалами роботи та структури й обсягу дисертації.

Зауважень немає.

Розділ 1 «Огляд літератури» викладено на 38 сторінках, структуровано на чотири підрозділи. У першому підрозділі (1.1) автор висвітлює питання щодо впливу соматичної патології на стан органів порожнини рота в дітей, у другому (1.2) – ґрунтовно аналізує регуляційну роль транскрипційного ядерного фактора NFκB в патогенезі хронічних запальних процесів. Третій підрозділ (1.3) присвячено значенню дисфункції цитокінової регуляції імунобіологічних процесів в патогенезі захворювань пародонту в дітей і четвертий підрозділ (1.4) – сучасним підходам до профілактики запалень пародонта в дітей з гастро-дуоденальною патологією.

Матеріал представлено в аналітичному стилі з відображенням власної думки авторки. Представлений огляд літератури доводить широку професійну обізнаність дисертанта щодо обраного напрямку дослідження.

За кожним із підрозділів є невеликі узагальнення, що відповідає класичним вимогам до цього розділу.

Зауваження до розділу. 1. Резюме за розділом в цілому мало б бути більш акцентним. 2. Доцільним було б скорочення матеріалу за рахунок матеріалу підрозділу 1.2, який викладено занадто докладно.

Розділ 2 «Об'єкти та методи дослідження» (15 сторінок, 2 таблиці). Матеріал наведено у двох підрозділах, останній з яких має п'ять пунктів. Підрозділ 2.1. представляє дизайн дослідження з докладним описом його етапів, критеріїв включення/виключення, характеристику груп спостереження та проведених досліджень. Підрозділ 2.2. присвячено методам дослідження: клінічним, лабораторним (визначення рівня експресії мРНК гену ІкВа в епітелії ясен та рівнів прозапального ІЛ-1 β та протизапального ІЛ-10 в ротовій рідині) та статистичним. Також у даному підрозділі представлено методики первинної та вторинної профілактики хронічного катарального гінгівіту в дітей з хронічним гастродуоденітом шляхом застосування запропонованого комплексу.

Таблиці 2.1 та 2.2 є надзвичайно інформативними та максимально представляють характеристику залученого контингенту дітей, обсяг проведених досліджень та етапність його проведення.

Зауваження до розділу. 1. Немає сенсу в докладному описі методики визначення добре відомих індексів, достатньо було навести посилання на джерело літератури. 2. Доцільним було б виокремити пункт щодо методик профілактики хронічного катарального гінгівіту в дітей з хронічним гастродуоденітом в окремий підрозділ з його розташуванням після методів дослідження, а не серед них.

Розділ 3 «Клінічна та імунологічна характеристика хронічного катарального гінгівіту у дітей з хронічним гастродуоденітом» (12 сторінок, 6 таблиць, 1 рис) має два підрозділи, у яких представлено результати дослідження стоматологічного статусу дітей з хронічним гастродуоденітом (підрозділ 3.1) та активності ІЛ-1 β , ІЛ-10 та рівня експресії ІкВа у дітей з хронічним запаленням ясен на тлі хронічного гастродуоденіту (підрозділ 3.2)

За результатами проведеного дослідження авторка визначила, що діти з хронічним катаральним гінгівітом, що хворіють на гастродуоденіт, мають найвищий рівень ураженості карієсом постійних зубів у порівнянні з соматично здоровими та дітьми з хронічним катаральним гінгівітом, а також вищий ступінь запалення ясен. У дітей, що мали одночасно хронічний гастродуоденіт та хронічний катаральний гінгівіт рівень ІЛ-1 β був у 1,5 рази вищим, а вміст ІЛ-10 – майже в 2 рази нижчим ніж у соматично здорових дітей з хронічним катаральним гінгівітом. Щодо порівняння даних показників із здоровими дітьми, то рівень ІЛ-1 β був в 76 разів вищим, а рівень ІЛ-10 в 3 рази нижчим.

Отримані дані дозволили дисертанту та керівнику зосередити увагу на розробці лікувально-профілактичного комплексу для нормалізації стану гомеостазу та балансу про- та протизапальних ІЛ у цих дітей.

Зауваження до розділу.

1. На початку розділу наведено інформацію щодо формування груп спостережень, яка вже була представлена у розділі 2. А далі автор інформує про те, що кожна із сформованих груп була розділена на 3 підгрупи відповідно до віку дитини: 6-7 років, 8-9 років та 10-12 років. Проте ця інформація наведена вперше, хоча мала бути у відповідному підрозділі розділу 2.

2. Для кращого сприйняття та наочності матеріалу можливо було б частину таблиць замінити на гістограми.

3. Нумерація ілюстративного матеріалу має виконуватися однотипно (з урахуванням номеру підрозділу або без нього). Недоречно «відривати» примітки від таблиці.

Розділ 4 «Оцінка результатів впливу лікувально-профілактичного комплексу на стан гігієни порожнини рота, тканин пародонту, баланс інтерлейкінів іЛ-1 β , іЛ-10 та експресію ік κ а у дітей з хронічним катаральним гінгівітом на тлі хронічного гастродуоденіту» (20 сторінок, 6 таблиць, 3 рисунка). Матеріал розділу представлено у двох підрозділах, перший з яких

(підрозділ 4.1) присвячено обґрунтуванню й реалізації лікувально-профілактичних заходів у обраного контингенту дітей, а другий – динаміці стану тканин пародонта, гігієни порожнини рота, балансу про-та протизапальних інтерлейкінів IL-1 β , IL-10 та експресії Ік-Ва під впливом запропонованого лікувально-профілактичного комплексу з наведенням клінічного випадку, що підтверджує його ефективність.

Зауваження до розділу.

1. Матеріал підрозділу 4.1 мав би бути розміщеним у розділі 2.
2. Нумерація ілюстративного матеріалу має виконуватися однотипно (з урахуванням номеру підрозділу або без нього). Недоречно «відривати» примітки від таблиці.

Розділ 5 «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» (19 сторінок, 16 рисунків) в стислому вигляді висвітлює результати проведеного дослідження. Дисертантка обґрунтовано і доказово пояснює найбільш важливі факти і положення.

Зауваження до розділу:

1. Розділ не потребує нумерації.
2. На жаль, авторка не порівнює результати власних досліджень із вже відомими,
3. Ілюстративний матеріал краще було б перенести до відповідних розділів.
4. Клінічний метод прогнозування ризику розвитку хронічного катарального гінгівіту у обраного контингенту дітей заслуговує на окремий розділ або підрозділ дисертації.

Висновки, їх 6, викладені чітко, послідовно, обґрунтовано і логічно, відповідають меті й завданням даного дисертаційного дослідження. Автор стисло підсумовує основні здобутки дисертаційної роботи.

Практичні рекомендації, їх 3, можуть бути використані в практичній діяльності дитячих стоматологів, лікарів-стоматологів загального прийому.

Список використаних джерел літератури складено з 206 джерел, з яких 55 англомовних і 151 кирилицею) і які є інформативними та відповідають основному змісту дисертації. Авторкою використано літературу за останні 10 років, а літературні джерела, датовані до 2010 року поодинокі.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях. Матеріали та основні положення дисертаційної роботи Бауман С.С. опубліковано в 17 наукових роботах, з них 5 – у провідних фахових журналах, включених до переліку наукових фахових видань України і затверджених МОН України; 1 – у періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до науково-метричної бази Scopus. Отримано 1 патенти України на корисну модель, 1 свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір. Опубліковано 9 тез доповідей у матеріалах конгресів та науково-практичних конференцій.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації Бауман Софії Сергіївни на тему «Патогенетичне обґрунтування первинної та вторинної профілактики хронічного катарального гінгівіту у дітей з хронічними гастродуоденітами». не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. Текст представлених матеріалів дисертації Бауман С.С. є оригінальним. Дисертація та наявні за її темою публікації не містять академічного плагіату.

Необхідно зазначити, що дисертаційна Бауман С.С. має незначні технічні й граматичні недоліки, невдалі переклади термінів, фірмові назви препаратів наведено не лише у розділі 2, також напрямок первинної профілактики заслуговує на більший акцент. Але зазначені зауваження і недоліки не є

принциповими, мають виключно рекомендаційне спрямування, тому вони не знижують наукової цінності даної дисертаційної роботи.

Слід також акцентувати увагу на тому, що отримані Бауман Софією Сергіївною результати мають безперечну теоретичну і практичну значимість не тільки для клініки дитячої терапевтичної стоматології, а й для сімейної медицини, педіатрії та гастроентерології.

Разом з цим у процесі рецензування виникло ряд питань дискусійного характеру, які потребують додаткового пояснення, а саме:

1. На які ланки патогенезу хронічного катарального гінгівіту направлена дія запропонованого вами комплексу?
2. В обраний Вами віковий період відбувається зміна зубів, відповідно, спостерігається гінгівіт прорізування, яким чином Ви це враховували?
3. Чи узгоджували призначення запропонованих Вами лікарських препаратів з гастроентерологом?

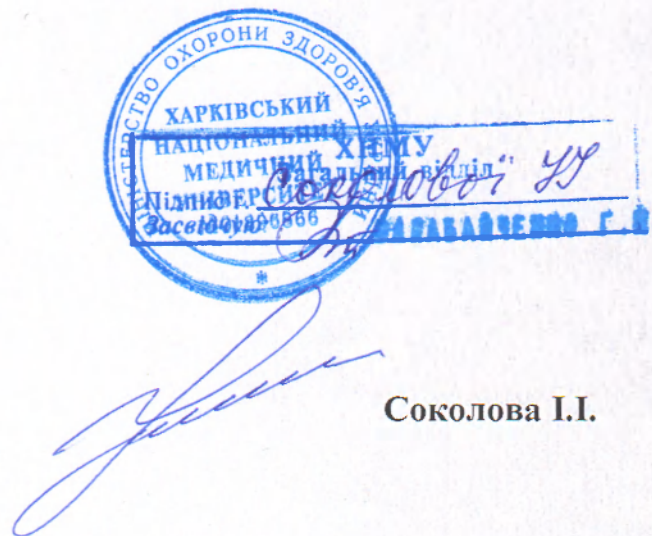
ЗАКЛЮЧЕННЯ

Дисертаційна робота Бауман Софії Сергіївни на тему «Патогенетичне обґрунтування первинної та вторинної профілактики хронічного катарального гінгівіту у дітей з хронічними гастродуоденітами» є завершеною працею, у якій отримані нові науково-обґрунтовані теоретичні і практичні результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання стоматології, яке полягає у підвищенні ефективності профілактики хронічного катарального гінгівіту в дітей молодшого шкільного віку з хронічним гастродуоденітом шляхом розробки прогностичних критеріїв та обґрунтування диференційованої індивідуалізованої профілактики.

За актуальністю, методичним рівнем виконання, новизною і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових положень і

висновків, їх достовірністю та повнотою викладу в опублікованих працях, дисертаційна робота Бауман Софії Сергіївни на тему «Патогенетичне обґрунтування первинної та вторинної профілактики хронічного катарального гінгівіту у дітей з хронічними гастродуоденітами» повністю відповідає вимогам «Тимчасового порядку присудження ступеню доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року з правками від 9 червня 2021 року № 608 відносно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 – Охорона здоров'я, за спеціальністю 221 – Стоматологія, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:
професор кафедри стоматології
Харківського національного
медичного університету МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
МЕДИЧНИЙ ХЕЛПУ
Підприємство "Харківський національний медичний університет"
Заснований 1988

Соколова І.І.

Соколова І.І.